

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пламен Александров Панайотов

относно дисертационния труд на тема **„Наказването за престъпление”** от проф. д-р Лазар Георгиев Груев за придобиване на научната степен „доктор на науките” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, специалност Наказателно право

1. Проф. д-р Лазар Груев е роден през 1956 г. в гр. София. Завършва право в СУ „Св. Климент Охридски” през 1981 г. Впоследствие последователно е избран за редовен асистент, старши асистент и главен асистент в катедрата по наказателноправни науки на Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. През 1998 година е избран за доцент, а през 2003 година за професор по наказателно право. От 1992 година е доктор по право след успешно защитена дисертация относно бланкетните наказателноправни норми. Има множество специализации по наказателно право в университетите на Лайпциг, Саарбрюкен, Хамбург, както и в Института за международно и интернационално наказателно право „Макс Планк“ във Фрайбург през периода 1996 – 1998 г. като стипендиант на фондация „Александър фон Хумболдт”.

Повече от тридесет и пет години проф. д-р Лазар Груев е преподавател по наказателно право в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. По същата учебна дисциплина е преподавател и в Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”. Той е заместник-декан на Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски” и член на Специализирания научен съвет по правни науки (1998-2002), секретар на Дружеството за българо-германско правно сътрудничество (1990), зам.-

директор (1992) и директор на Института за германско право към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”(2000).

Проф. д-р Лазар Груев е научен секретар (1992-1995) и зам.-главен редактор на сп. „Съвременно право“ (1999-2007). От 2015 година е член на Редакционната колегия на сп. „Юридически свят”. Има множество публикации в наши и чужди издания, посветени на проблеми на наказателното право. Вземал е активно участие с доклади и изказвания в редица научни и практически форуми у нас и в чужбина.

Същевременно е участвал и в работата на Консултативния съвет по законодателството към Народното събрание, както и в експертни съвети към Върховната касационна прокуратура и Министерството на вътрешните работи. В периода 2003-2007 година е съдия в Конституционния съд на Република България, а в периода 2007-2014 година е председател на Върховния касационен съд.

Член е на Съюза на юристите в България (1980) и на Българската асоциация по наказателно право (1986).

2. Професионалният път на проф. д-р Лазар Груев се характеризира преди всичко с изключително плодотворно съчетаване на преподавателската, научноизследователската и практическата му дейност. На това се дължи високият му експертен капацитет като специалист по наказателно право. От своя страна този капацитет му позволява да избира, задълбочено да изследва, да обосновава значими изводи и да прави предложения *de lege ferenda* по теми, които са от стратегическо значение не само за наказателното право, но и по-общо за съвременното развитие на България. Научните му изследвания предлагат убедително аргументирани решения по проблеми, свързани както с правотворчеството, така и с правоприлагането. Значителна част от тях са посветени на наказанието, но

наред с него и на множество други мерки и процедури, които са законово регламентирани като възможни последици от извършването на престъпление. Те определят проф. д-р Лазар Груев като водещият специалист у нас в областта на наказването.

3. Дисертационният труд „Наказването за престъпление” се характеризира със структура, която не е подразделена формално на глави, но включва уводни думи; параграфи, които според съдържанието им могат да бъдат обособени тематично в шест групи и заключение. В посочените шест групи изследването е съсредоточено върху изясняване преди всичко на въпросите, както следва: в *първата* - формулиране на темата, необходими терминологични уточнения, аргументиране на последователността на изложението; във *втората* - анализ на системата от санкционни последици, изясняване на същността и целите на наказанието, коментар на отделните видове наказания, обосноваване на необходимостта от подразделянето на наказанията на основни и допълнителни; в *третата* - разискване на проблеми при различни хипотези на освобождаване от изтърпяване на наложено наказание, освобождаване от наказателна отговорност и отказ от наказване; в *четвъртата* - вниманието е съсредоточено върху другите мерки за въздействие, контрол и възпитание и допълнителните последици от осъждането; в *петата* - изясняване на особеностите при наказването на непълнолетните, при стadia на умишлената престъпна дейност и при множество престъпления; в *шестата* - разискване на проблемите относно границата между наказателната и административнонаказателната отговорност, както и тези относно санкционирането на юридическите лица. Накрая са систематизирани предложенията de lege ferenda и са обобщени основните изводи.

Монографичното изследване „Наказването за престъпление” е изключително актуално и полезно. Основната цел, която авторът си поставя, е да се формулира цялостен, теоретично обоснован модел на санкционна система, който да способства за повишаване на ефективността и за усъвършенстване на практиката при реализацията на наказателната отговорност. Тази цел е безспорно постигната. Проф. д-р Лазар Груев методично и аргументирано очертава смисъла от съществуването и основното съдържание на отделните елементи, характеризиращи системата от санкционни последици, които законите свързват или би трябвало да свързват с извършването на престъпление. На тази основа той обосновава разбирането си, че посочената система има своеобразен дуалистичен характер. Тя не се изчерпва с наказанията, предвидени в НК, а обхваща и редица други мерки за въздействие, контрол и възпитание. По този начин се подчертава, че модерните наказателноправни системи регламентират възможност наред със или в някои случаи вместо наказание да се приложат други мерки от страна на държавата по отношение на лице, осъществило общественоопасно деяние.

Задълбоченият анализ по основните въпроси на очертаната предмет на изследването и достигнатите научни обобщения обуславят фундаменталния характер на рецензирания труд. Той представлява широкомащабно изследване на проблемите относно наказването за престъпление. Достигнатите изводи се основават на тълкуването на разпоредби от три правопорядъка – националното право, международното право и правото на ЕС. От особена теоретична и практическа стойност е изясняването на задължителните за България стандарти в разглежданата област, регламентирани в правото на ЕС. Те са очертани като ориентир за необходими промени в българския НК. Ето защо, дисертационният труд на проф. д-р Лазар Груев, убеден съм, ще послужи като основа за

възприемане и налагане на съвременните демократични стандарти в областта на наказването за престъпление.

Множеството различни аспекти на разглежданата тема предопределят комплексния характер на изследването. А това от своя страна дава възможност на автора да достигне до обобщения, които надхвърлят заявеното в заглавието на труда съдържание. Дефинират се изводи относно ключовото значение за правовата държава на стриктното придържане към принципите за равенството на гражданите пред закона и за справедливостта. Изяснява се, защо без да се влиза в противоречие с тези принципи, съвременната държава чрез правото има на разположение различни средства за реакция срещу правонарушенията. Аргументира се, че сред тях наказателното право не е и никога не е било универсалното средство за решаване на всички съществени социални проблеми. Напротив, пояснява се, че към него трябва да се прибегва само в краен случай, като към последното, крайното средство (*ultima ratio*).

За достигнатите резултати от изследването способства и съчетаното използване на сравнителноправния, правнологическия и историческия методи на изследване. Осъществен е и анализ на относимата към разглежданите въпроси практика на Конституционния съд, на Върховния касационен съд, на Върховния административен съд, на Европейския съд по правата на човека и на Съда на ЕС.

4. Освен обобщено посочените достойнства на труда, същият се характеризира и с множество конкретни приносни моменти, част от които са следните:

- осъществена е основателна критика на подхода да се правят "на парче" хаотични промени в НК, които са в отклонение от основните принципи на наказателното право и са подчинени единствено на стремежа

да се угоди на една или друга спонтанно възникнала в обществото ситуация;

- изяснена е същността на наказването за престъпление. Подчертава се, че то представлява прогноза както за бъдещето на лицето, извършило престъпление, така и за бъдещето на обществото и неговото "здраве". В този смисъл точността на прогнозата е свързана с поставянето на точна диагноза. От една страна, отчитаща, че се наказва конкретен човек с всичките му особености, а не статистически усреднен престъпник. Но от друга страна, отчитаща и особеностите на обществената действителност към съответния момент, приемливостта на предприетите спрямо извършилия престъплението мерки за останалите членове на обществото;

- разгледани са съпоставително и на тази основа е пояснено съдържанието на понятията наказание, наказване, санкционни последици;

- отделните видове наказания са разгледани не сами за себе си, а с оглед необходимостта да се постигне основната цел на изследването - да се очертае и предложи добре балансирана система от санкционни последици от дуалистичен тип и се уточни мястото и ролята в тази система на всяко едно от тях;

- наведени са убедителни аргументи за отпадане от каталога на наказанията по НК на доживотния затвор без замяна;

- на основата и на сравнителноправен анализ, и на анализ на правото на ЕС, се предлага съществена промяна в режима, при който е регламентирано наказанието глоба. Обоснована е необходимостта от въвеждането на т. нар. дневна система. Тя позволява да се съобразят и двата основни критерия, при съблюдаването на които съдът е длъжен да индивидуализира това наказание - както тежестта на извършеното престъпление, така и имотното състояние, доходите и семейното

положение на извършителя. Същевременно предлаганата промяна позволява в случаите на неизпълнение на глобата замяната ѝ с лишаване от свобода;

- обоснована е и съществена промяна в режима на пробацията. Тя следва да бъде регламентирана не като един от видовете наказания, а като мярка за контрол и въздействие, ориентирана към конкретния извършител на престъпление;

- предложено е усъвършенстване на уредбата на условното осъждане в следните аспекти: отпадане на някои остарели и практически неприложими изисквания (например възлагането на възпитателни грижи по време на изпитателния срок на обществена организация или трудов колектив), регламентиране на нови решения, доказали своята ефективност в други държави (например изискване за възстановяване на вредите, причинени с престъплението на пострадалия), разширяване на възможността в изпитателния срок на осъдения да бъдат назначавани пробационни мерки и др.;

- аргументирана е необходимостта от разгърнатата регламентация на другите мерки по отношение на лице, осъществило общественоопасно деяние, които могат да бъдат предприети от страна на държавата наред със или в някои случаи вместо наказание. Те са вторият основен стълб, на който се основава наказването за престъпление в развитите наказателноправни системи. Обстойно са разгледани както случаите, при които според действащото у нас законодателство се предвижда налагането на такива мерки, така и възможностите за тяхното допълване. Предлага се тяхната уредба да бъде обособена в общата част на НК непосредствено след материята за наказанията и да включва: принудителните медицински мерки (сега по чл. 89-92 НК); особените конфискации (сега по чл. 53 НК); принципната възможност за възлагане

на възпитателни грижи – и чрез бланкет – препращане към специални закони, уреждащи реда и начина за прилагането им (ЗБППМН, ЗИНЗС и др.); съвкупността от мерки за контрол и въздействие без лишаване от свобода (сегашните пробационни мерки); заплащането на определена парична сума в случаите на освобождаване от наказание (сега освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание по чл. 78а НК); лишаването от право да се заема определена държавна или обществена длъжност и лишаването от право да се упражнява определена професия или дейност (сега регламентирани като видове наказания по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7 НК);

- наведени са солидни аргументи за обособяване в системата на правните последици от деянието и на нова за българското наказателно право категория - допълнителни последици от осъждането. Предлага се тяхната уредба да включва: ограничението изтърпяващите ефективно наказание лишаване от свобода да участват в избори (сега то не е регламентирано в НК); възможността осъдените за тежки престъпления да бъдат лишени от *правото да носят* получени ордени, почетни звания и отличия (сега в чл. 37, ал. 1, т. 9 НК е регламентирано като вид наказание лишаването от *право на* получени ордени, почетни звания и отличия); обявяването по подходящ начин публично на присъдата, съобразно конкретно указаното в нея от съда (сега в чл. 37, ал. 1, т. 11 НК е регламентирано като вид наказание общественото порицание);

- аргументирано е подкрепен подхода на българския законодател, изразен в действащата уредба за наказване на рецидива, в това число - специален и опасен. Без да се твърди, разбира се, че тя не би могла да бъде усъвършенствана;

- предложено е заличаване на все още съществуващите в НК състави на административни нарушения. Предложени са и варианти на

законодателна техника, при съблюдаването на които това може да се осъществи. Важно е да се подчертае, че тези варианти не засягат необходимостта в НК да се дефинират критериите за различаването на престъпленията от съответните административни нарушения;

- основателно е критикуван подхода на законодателя, според който с промени в НПК се цели решаване на въпроси от материалното наказателно право;

- обоснована е тезата, че приемането на възможността корпорация да извърши престъпление и да понесе наказателна отговорност за него, е в противоречие с множество основни положения, характеризиращи съвременното наказателно право - относно деянието, вината, субекта и наказанието. Отстоява се разбирането, че санкционирането на корпорациите е уместно, полезно и необходимо, но не и за престъпления и не чрез реализиране на наказателна отговорност. Предлага се, както това е направено с оглед отговорността на държавата и общините, така да бъде приет отделен, самостоятелен закон за отговорността на юридическите лица. В този нов закон следва да се инкорпорира сегашната уредба по чл. 82-83ж ЗАНН, която да бъде прецизирана и доразвита;

- извън вече посочените, са направени и редица други предложения *de lege ferenda*, които са добре обосновани и в съзвучие с основните тези на автора.

От посочените общи достойнства и конкретни приносни моменти е видно, че дисертационният труд е с изключителна научна и практическа стойност. Специално следва да се подчертае високото ниво на обобщеност на авторската мисъл в хода на цялото изложение. Въпреки това изследването се отличава с ясен и точен език, позволяващ на широк кръг от читатели да възприемат тезите на автора. И нещо повече - да

осмислят възможните пътища за решаване на проблеми, които са от ключово значение за развитие на обществото в съвременна България.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Поради изложеното считам, че предложеният дисертационен труд на тема „Наказването за престъпление” не само е в съответствие, но и надхвърля изискванията, посочени в чл. 12 от Закона за развитието на академичния състав в Република България, поради което на основание чл. 13, ал. 2 вр. с чл. 10, ал. 1 от същия закон давам положителна оценка и предлагам да бъде присъдена на проф. д-р Лазар Георгиев Груев научната степен „доктор на науките”.

гр. София
март 2020 г.

Рецензент:

/проф. д-р Пламен Панайотов/

